

ISSN:1306-3111

e-Journal of New World Sciences Academy
2010, Volume: 5, Number: 1, Article Number: 4C0023

HUMANITIES

Received: April 2009

Accepted: January 2010

Series : 4C

ISSN : 1308-7320

© 2010 www.newwsa.com

M.Abdulbasit Sezer

Dicle University

absezer@hotmail.com.tr

Diyarbakir-Turkey

ELİF ŞAFAK' IN MAHREM ADLI ROMANINA HALKBİLİMSSEL BİR YAKLAŞIM

ÖZET

Halk bilimi, dünyada olduğu gibi ülkemizde de hızla gelişen bir disiplindir. Çağdaş Türk edebiyatı ve halk bilimi arasında malzeme alış verişi bakımından son yıllarda bir yakınlık doğmuş ve bu yakınlık metin çalışmalarında bir ivme doğmasına sebep olmuştur. Bu ivme genel olarak metinler arası ilişkiyi güçlendirmiş ve anlatılara ayrı bir zenginlik katmıştır. Elif Şafak da halk bilimi motiflerine eserlerinde yaygın ve işlevsel olarak yer veren yazarlarımızdan biridir. Yazar; masal, mitoloji, Şamanizm, efsane, inanışlar, kalıp sözler vb. halk bilimi motiflerini vaka örgüsü çerçevesinde çeşitli özellikleriyle ortaya koyar.

Anahtar Kelimeler: Halk Bilimi, Motif, Elif Şafak,
Mitoloji, Masal

**A FOLKLORISTIC APPROACH ELİF ŞAFAK'S NOVEL WHICH NAME IS MAHREM
(CONFIDENTIAL)**

ABSTRACT

Folklore in the world as our country is rapidly developing discipline. Contemporary Turkish literature and folklore in recent years in terms of material exchange, and a closeness born of this relationship led to rising momentum in the text is working. This acceleration in general, and strengthened the relationship between text in a separate narrative is enriched. Elif Şafak is also popular motifs in his works of science available as widely and functional is one of the authors. Author; tales, mythology, Shamanism, myths, beliefs, words, etc. pattern motif in the context of science in public cases, knitting of various features sets.

Keywords: Folklore, Motif, Elif Şafak, Mythology, Tales

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Disiplinler arası malzeme alışverişi son dönemlerde hız kazanmış ve yapılan araştırmalar daha çok iki veya üç disiplini birden kapsamaya başlamıştır. Özellikle çağdaş Türk edebiyatı ile halk bilimi arasındaki bu ilişki daha da ön plana çıkmıştır. Son dönem Türk edebiyatında Yaşar Kemal, birçok eserinde özellikle de "Üç Anadolu Efsanesi"nde halk biliminin önemli konusu olan efsaneleri (Ağrı Dağı, Köroğlu ve Alageyik) değişik bir bakış açısı ile irdelemektedir. Latife Tekin, "Sevgili Arsız Ölüm" adlı eserinde inanışların önemli unsurlarından batıl inanışları sorgulamaktadır. Murathan Mungan marjinal bir yapıda görünmesine rağmen halk bilimi unsurlarından sayısız şekilde yararlanmıştır. Özellikle "Lal Masallar" adlı hikâye kitabı halk hikâyesi formatında kurgulanması açısından önemli bir eserdir. Yine "Dumrul ile Azrail" hikâyesi Dede Korkut kitabını anımsatması açısından ayrı bir değere sahiptir. Elif Şafak da halk bilimi motiflerinden yararlanma açısından değerlendirilmesi gereken önemli yazarlarımızdan biridir.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Bu çalışma, halk bilimi motiflerinin modern anlatı türlerinde ve çağdaş yazarlar tarafından nasıl ve ne şekilde kullanıldığını, bu kullanımın farklı disiplinler arasındaki ilişkisini yansıtması bakımından önem taşımaktadır.

3. ANA KONU (THE MAIN SUBJECT)

Bu çalışmada Elif Şafak'ın "Mahrem" adlı romanı ana konuyu oluşturmuştur. Okumalar sonunda tespit edilen halk bilimi unsurları değerlendirme ve karşılaştırma yöntemleriyle işlenerek halk kültüründeki paralellikleri doğrultusunda ele alınmıştır.

4. BULGULAR-TARTIŞMALAR (FINDINGS-ARGUMENTS)

Çağdaş Türk Edebiyatının son dönemlerde yetiştirdiği özgün yazarlarından Elif Şafak'ın Mahrem adlı romanı 1999'un İstanbul'unda bir rüya ile başlayıp 1999'un İstanbul'unda biten, içerisinde halk bilimi unsurlarının çokça yer aldığı bir eserdir. "Elif Şafak'ın öykü anlatıcılığı özellikle bu romanda berraklaşmış. Masalın dili, bu romanın sürükleyiciliğinde ana unsur olarak görülüyor. Ben bu romanın masallarının peşinden gitmeyi tercih ederim" (Dirican, 2000). Dirican'ın belirttiği gibi yazar, masal dilini kullanmakta ve bu kullanım ile anlatısına orijinal bir ivme kazandırmaktadır. Okuma, değerlendirme açısından esere yaklaşım bu anlamda önemli kabul edilebilir.

"Elif Şafak, iki romanından anlaşıldığına göre kolay kolay vazgeçemeyeceği ve romanımızda pek görülmeyen karnavallaştırma "karnaval dünyası"(evreni, atmosferi) oluşturma ile biçimin ana ögesi olan, en eski anlatı metinlerinden, Dede Korkutlardan, Binbir Gece Masalları'ndan uzanıp gelen hikâyeci özellikleriyle öne çıkıyor" (Birkiye, 2000).

Elif Şafak'ın Mahrem adlı romanında halk bilimsel öğeler, anlatının hemen hemen her bölümünde kendisini hissettirmektedir. Masal, mitoloji, efsane, kalıp sözler ve inanışlar eserde yazarın olay örgüleri arasına serpiştirdiği ve çoğu zaman halkbilimindeki fonksiyonlarıyla ele aldığı önemli motiflerdir.

Mahrem'de yazarın en çok kullandığı öğelerin başında masal unsurları gelmektedir. Cadı, peri, orman, kara büyücüler gibi unsurlar romanda anlatılara ivmeler kazandırarak okurda masalimsi bir tad bırakır, ancak bu kullanım zaman zaman sembolik olmaktan öteye geçmez: *Cadılar dolaşıyordu ortalıkta. Cadılar düğümlemiş dillerinin altında*

sakladıkları zehiri üflüyordu şerbetçiotlarına (s, 50). Ama o adeta bir iyilik perisi (s, 28) *Güzeller güzeli, zehirli porsukağacı ormanlarının yegâne perisi, menevişli hayat iksiri, la Belle Anabelle (s, 112) Her ne olursa olsun, bu periçehre kızın, nicedir işleri ters giden kumpanyaya uğur getireceğinden emindi (s, 128) Mide bir masal diyarıdır. Kırk gün kırk gece boyunca dolup taşan ziyafet sofralarında...Mide bir masal diyarıdır. Her kırkıncı günün sonunda kırkıncı kapıdan çıkıveren ejderhanın ağzından püskürttüğü ateşle kül edip, ambarlarında tek bir buğday tanesi, sarnıçlarında tek bir su damlası bile bırakmadığı, yedişer senelik kuraklıkların bereketini kuruttuğu ve kara ormanlarında kötü kalpli büyücülerin kazan kazan maraz kaydattığı bir ezeli lanet diyarı...Mide bir masal diyarıdır. Ve her masal diyarı gibi, arka bahçesinde sırlanır. (s, 197-198) İçlerinden biri daha evvel hiç duyulmamış, hiç anlatılmamış bir masalla dönmeyegörsün (s, 42) ne de anlatıldıkça tazelenen bir masal kadar kalıcıydı (s, 76)*

Halk hikâyelerinin ve masalların ortak ve yaygın motiflerinden olan tek oğul anlatılarda çatışma temini yaratan unsurlardan biridir. Adaklarla, derviş-elma sembolizmiyle bütünleşen bu motif, Mahrem'de benzetme amacıyla kullanılır: *Bir hayli geç doğurulmuş, bir hayli zor doğurulmuş, uğruna adaklar adanıp dualar edilmiş... (30)*

Elif Şafak, bu eserinde özellikle batı masallarının kahramanlarından yararlanır. "Hansel ile Gretel" ve "Pamuk Prenses" masallarına göndermeler yaparken olayları dönüştürmeden asıllarına bağlı kalarak ortaya koyar. Burada dikkat çeken husus, masalın orijinalinde yer alan, cadıyı kandırmak için kurgulanan ve cadı ile Hansel arasında çatışma unsuru yaratan tavuk kemiği yerine bir ağaç dalının kullanılmasıdır: *Cadı, Hansel'i fırında pişirmeden önce onun iyice semirdiğinden emin olmak istiyordu. Her sabah çocuğun işaret parmağını kontrol ediyordu. Ama parmak hem kemikli ve inceikti. Çünkü Hansel cadıyı kandırmak için parmağının yerine bir ağaç dalı uzatıyordu. Cadının gözleri iyi görmediğinden bir türlü Hansel'i yiyemiyordu. (s, 94) Dünyanın en kötü kalpli cadısına esir düşen Hansel ile Gretel'in masalını (s, 185) Cüceler, Pamuk Prenses'in ölüsü başında gözyaşı dökerken, bu güzelliği bir daha göremeyecekleri için kahroluyorlardı. Sonunda, onu sonsuza kadar seyredilemek için bir cam tabuta koymaya karar verdiler. (s, 170)*

Şaman ya da kam adı verilen din adamları aracılığıyla gerçekleştirilen bir inanç ve uygulamalar bütünü (Çoruhlu 2000: 15) olarak kabul edilen Şamanizm, Şafak'ın bu romanında birtakım özellikleriyle ele alınır. Şamanlığa seçilme törenlerinde herkesin şaman olamayacağı, şamanlığın çoğu zaman aileden gelen bir meslek olduğu gerçeği eserde vurgulanmaktadır: *Bütün kabile yas tutuyordu. Artık bir şamanları yoktu. Yaşlılar, ruhu göçen şamanın yerine kardeşinin geçebileceğine inanıyorlardı (s, 56)*

Eserde Şamanist törenlerde şaman seçilecek kişinin ruhlara aracılığı ile bir takım olağanüstü güçlerle donatılması ve şamanlığa kabulü ritüeli samur-şaman ruh ikizliği ile bağdaştırılır: *Üç gün üç gece sonra bu sepetten çıktığında ya bir hiç olacaktı ya da yeni bir şaman... Beklediği ziyaretçi onu insanüstü güçlerle donatıp, tıpkı ablası gibi bir şaman yapabilir ya da tam aksine haddi olmadan böyle bir işe kalkıştığı için cezalandırabilirdi. ...ziyaretçi gelecek ve oğlanın, kabilesinin yeni şamanı olup olmayacağına karar verecekti (s, 57) Ziyaretçi henüz gelmemişti. Henüz kıllanmamış oğlan ne ablasını düşünüyordu artık, ne de şaman olduğunda edineceği ismi... Sanki o daracık sepetin içinde değil de açık arazidelermiş gibi rahat ve kıvrak başladılar şamanların kadim dansına. Davullar çalıyordu fersah fersah uzakta. Tokmak davula her indiğinde oğlanın ayakları hızla*

vuruyordu toprağa. Canı yanıyor, eti kaynıyordu. Oğlanın yaralarını yalıyordu samur. Hayvanın dilinin değdiği her yara, anında kapanıp iyileşiyordu (s, 58)

Hem İslamiyette hem de Şamanist kültürde önemli bir unsur olan kurban geleneği, eserde roman kahramanının tasarladığı sözlükte mitik ve dinsel yönleriyle ele alınır. "Koyun ve özellikle beyaz koç, eski Türklerde Gök Tanrı'ya sunulan kurbanlar arasındaydı. Çin kaynaklarının aktardığına göre, Tabgaçlar Gök Tanrı ayini olarak anılan törende ak buzağı, koç ve at kurban ederlerdi... Ancak koyun ve keçi (beyaz olmayan renkte) zaman zaman yer tanrısının hayvanı da sayıldığından özellikle matem törenlerinde yere de kurban ediliyordu" (Çoruhlu 2000: 150). Tek tanrılı dinlerden önce neyin kurban edileceği kime kurban verildiğine bağlıydı. Antikçağ Yunanlıları tanrıçalara dışı kurbanlar sunardı, tanrılara erkek. Gök tanrılarında ak, yer altı tanrılarında kara, ateş tanrılarında kızıl renkli kurbanlar verilirdi... Kuran'a göre tam Hz. İbrahim'in oğlunu keseceği esnada, Allah gökten bir koç indirmiş ve böylelikle insan kurban etme geleneği ortadan kaldırılmıştır. (s, 161)

Romanın özelliklerinden birisi İstanbul'da geçen olayların yer aldığı bölümlerde anlatıların arasına serpiştirilen Nazar Sözlüğüdür. Roman kahramanının olay örgüsü içerisinde kurguladığı sözlükte yer alan kelimeler daha çok halk bilimsel nitelik taşır. Pandora, Pamuk Prenses, Hümay, cadı, kurban, Zühre, Zeliha, zenne vb. kelimeler sözlük oluşturma mantığı çerçevesinde değerlendirilir. Sözlükte özellikle Yunan mitolojik tanrıları olağanüstü özellikleriyle ve mitik yapılarıyla ele alınır: Tanrı Apollon, Kasandra'ya falcılık yeteneği vermişti. Ama Kasandra evlenme teklifini geri çevirince, Tanrı Apollon onu, gördüğüne inandırmamakla cezalandırmıştı. (s, 99) Kykloplar tek gözlü devlerdi. Kocaman mağaralarda yaşar; çobanlık yapıp meyve sebze yetiştirirlerdi. (s, 163) Bir gece Odysseus, koca Kyklop'u sarhoş etti. (s, 164) Pandora, kutunun içinde ne olduğunu görmek için açınca kapağı, bütün kötülükleri saçmış yeryüzüne. (s, 170)

Yunan mitolojisinde savaş tanrısı Ares ile aşk, güzellik tanrıçası Afrodit'in yaşadığı yasak ilişki, yakalanış maceraları ve Olimpos'taki bütün tanrılara çıplak teşhir edilmeleri öyküsüne göndermeler yapan yazar, bu unsurları kullanarak anlatılarına devinim kazandırır: Yaratıcı tanrıça Afrodit ile yıkıcı tanrı Ares'in yıkıcı aşkını göstermişler. Afrodit ile Ares sadece geceleri buluşup, gün ağarmadan ayrılarak ilişkilerini gizlice sürdürüyorlarmış. Ama bir gece uyuyakalmışlar. Güneş gökyüzündeki yerini aldığı anda, hala yan yana uyumakta olan âşıklar yakalanmışlar gökyüzüne. Güneş gördüklerini hemen yetiştirmiş Afrodit'in kocası surat yoksulu Hephaistos'a. İki çıplak aşığı bir fileyle kısıvrak bağlayıp, teşhir etmişler ihanetleri ibret-i âlem olsun diye. (s, 83)

Eserde dini inanışlar, kültürel zenginlik ögesi olarak anlatıma çeşitlilik katar. Kuran-ı Kerim, Hz. Âdem, Cebrail, Azrail gibi İslami unsurlar, romanda hem işlevsel hem de sembolik olarak kullanılır: Depremler anlamına gelen zilzal, Kuran'ın doksan dokuzuncu süresinin ismidir (s, 84) Âdem ile Havva yasak elmanın tadına varınca, farklılıklarını gördüler ilk defa. Utanıp, incir yapraklarıyla örtmek istediler çıplaklıklarını. Ama birinde bir, ötekinde üç incir yaprağı vardı. (s, 87) Kuran-ı Kerime göre cinler, Hz. Âdem'den bin yıl önce yaratılmıştır. (s, 96) Tanrı gördükleriyle arasına aracılar koyuyor. Peygamberler mesela ya da melekler. Azrail mesela ya da Cebrail. (s, 205)

Devlet, talih ve cennet kuşu olarak bilinen, Kafdağı'nda yaşadığına inanılan, göklerde uçarken gölgesi kimin başına düşerse ileride padişah olacağı düşünülen çoğu zaman da Anka ve Simurg ile

karıştırılan Hüma kuşu, Mahrem'de kurgulanan Nazar Sözlüğünde efsanevi ve olağanüstü özellikleriyle yer alır: *Yeryüzünden ve insanların gözlerinden uzak durmasıyla nam salmış yeşil başlı Humay kuşu, öylesine düşkünmüş ki semaya, yumurtasını havada yumurtlamış. Bazı bazı Humay kırk arşın kadar yeryüzüne yaklaşır, gölgesini bir insanın üzerine düşürürmüş. Humay'ın gölgesi kimin üzerinde görülürse, onun sırtı yere gelmezmiş bu cihanda (s, 148)*

Halk hikâyelerinde ve masallarda kahramanlara zor anlarında yardım eden, bade sunan ve ad koyan aksakallı derviş, Şafak'ın bu romanında halk anlatılarındaki işlevleriyle ancak fiziksel olarak saçsız ve sakalsız bir biçimde ele alınır. Ad koyma motifiyle birlikte anılan dervişin romandaki kullanımında hafif bir ironi de hissedilir: *Nihayet bir gece rüyasında gördüğü saçsız sakalsız dervişten öğrendiği üzere, bahçedeki karadut ağacının en ince dallarına saçlarından kestiği örükleri bağlayıp, etrafına da muhlardan halka içre halkalar örerek... (s, 38) Tıpkı rüyasında gördüğü dervişinki gibi (s, 38) Gerçi derviş rüyada ismini bağışlamamıştı (s, 38)*

Kaynağını Kuran'ı Kerimden alan Yusuf u Züleyha hikâyesinde önemli bir yer tutan Yusuf'u gören kadınların meyve yerine parmaklarını kesme unsuru, Nazar Sözlüğü'nde "Zeliha" maddesinde kaynağına bağlı kalınarak değerlendirilir: *Koskoca vezirin karısı bir köle için yanıp tutuşuyormuş diye gülüyordu kadınlar. Zeliha ise, güzele baktığı için gözlerini cezalandırmasını bekleyenleri anlayamıyordu. Merak ediyordu, acaba bu fitne kumkuması, dedikodu ustası kadınlar nasıl görüyordu şu âlemi. Nihayet bir gün sevdiğini sevmediklerine göstermek için kadınları evine davet etti. Onlara meyve ve bıçak verdi. Sonra da Yusuf'u misafirlerin yanına çıkardı. Gözlerini Yusuf'tan alamayan kadınlar, o odadan çıkana kadar, meyve yerine parmaklarını doğradıklarının farkına varmadılar. (s, 80)*

Yunan mitolojisine göre aşk ve müzik tanrıçası Afrodite veya Venüs'ün yerine kullanılan, bakıldığına gönüle ferahlık, zerafet ve neşe verdiği inanan Zühre yıldızına yer veren Araf'ın yazarı; aşk, ayna temlerine anlamlar yükleyerek yaygın bir inanışı ortaya koyar: *Neyse ki, Zühre yıldızı varmış göğün üçüncü katında. Halen âşık olup olmadıklarını ve eğer âşık olsalardı kime âşık olduklarını hatırlamayanlar, göğün üçüncü katına çıkıp, Zühre yıldızının elindeki aşk aynasına bakarlarmış (s, 86-87)*

Elif Şafak, halk bilimsel açıdan önemli kabul edilen işlevsel ve formel sayılara bolca yer verir. Mitolojik, dinsel ve geleneksel kaynaklardan beslenen bu sayılardan 1, 3, 4, 7, 40, 1001, anlatı çerçevesinde fonksiyonel bir yapıda kullanılır.

Roman kahramanı Be-Ce, isminin açılımını yaparken rakamların gizemli sırları ile ilgili yorumlamalarda bulunur. Eserde 1, 2, 3 sayılarının büyük harflerle yazılması rakamlara yüklenen derin anlam ile ilgili olsa gerek: *Zaten o rakamlardan Bir'i fevkalde bilirdi (s, 46) Yan yana güzel duruyorlar. İki ve Üç'üm sanki. Bir'i arıyorum. Bir önceki rakamdan bir şeyler eksik kalmış, tamamlanmamış... Ama rakamları hafife alma, rakamların cinleri vardır unutmama (s, 207) Oğlan sanki üç gecedir bu zifiri karanlıkta yaşayan o değilmiş gibi...(s, 58) Üç gün üç gece sonra bu sepetten çıktığında ya bir hiç olacaktı ya da yeni bir şaman (s, 57) Oradaydılar dört yanımda (s, 23) Yedi düvelin en sunturlu cinlerini başımıza topluyordu (s, 151) Yedi günahın tadına bakarak şeytana hizmet edenler(s, 119) Öyle sevindi ki yedi mahallede teknil (s, 41) Kırk yamalı tek iplikli şaman kisvesi gibiydi (s, 43) Doğduğu malikâne gibi kırk kapılı kırk odalıydı. Kırk farklı ziyaretçi kırk ayrı kapıdan içeri buyur edilirdi. (s, 136) Binbir surat bir sirk kurmak istedi (s, 46)*

Mahrem romanı anlatım gücü yüksek sayılan deyimler bakımından zengin sayılabilecek bir eserdir: *Bin pişman olmak (s,19) baston yutmuşa benzemek (s, 19) kan ter içinde kalmak (s, 23) göz hapsine almak (s, 24) İpin ucunu kaçırmak (s, 25) bir dediği iki edilmemek (s, 30) şeytana papucunu ters giydirmek (s, 42) sarpa sarmak (s, 50)* vb deyimler anlatıma zenginlik katmak amacıyla kullanılır.

Kullanılan ortak dilden ayrı olarak düşünülen, içerisinde kaba kelimelerin çokça yer aldığı ve özel dil olarak kabul edilen argo, Elif Şafak'ın bu romanında az da olsa kendini hissettirir: *Ne bok yerlerse yesinler (s, 13) Yaşından büyük gösteren yüksek kıranta orospular (s, 37) Zındık bekârlar (s, 157) Piç kurusu (s, 180)*

Yazar, halk arasında eski çağlardan beri kullanılan ve halk ölçüsü değeri olan batman ve fersah kavramlarını eserde sembolik de olsa kullanır: *Kırk batman ağırlığında kuş tüyü yorganla kaplanmıştı (s, 23) Davullar çalıyordu fersah fersah uzakta (s, 58)*

5. SONUÇ (RESULTS)

Halk bilimi alanına giren konuların son dönemlerde çağdaş edebiyat anlatılarında ele alınması, iki disiplin arasındaki ilişkinin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Bu da halk bilimciler için yeni bir çalışma alanının doğmasına neden olmuştur. Elif Şafak, Yaşar Kemal, Murathan Mungan, Kemal Tahir, Latife Tekin gibi yazarların bu açıdan değerlendirilmesi edebiyatımız açısından farklı sonuçlara ulaşmamızı sağlayacaktır. Elif Şafak, Mahrem romanında halk kültürü unsurlarını, kaynaklarına bağlı kalarak işlevsel özellikleriyle ortaya koyarken, bu motiflerin çeşitlilik ve zenginlik ögesi olarak kullanımının başarılı bir örneğini sunmuştur.

KAYNAKLAR (RESFERENCES)

- Alptekin, A.B., (2005). Halk Hikayelerinin Motif Yapısı, Akçağ yayınları, Ankara
- Aslan, E., (1990). Halk Hikayelerini İnceleme Yöntemleri, Yaralı Mahmut Üzerinde Bir İnceleme, Dicle Üniversitesi yayınları, Diyarbakır
- Aslan, E., (2003). Türk Halk Bilimi Araştırmaları, Dicle Üniversitesi Eğitim Fakültesi yayınları, Diyarbakır
- Birkiye, A., (2000). Karnaval Dünyasına Yol Alış, 28 Kasım, Cumhuriyet Gazatesi
- Çoruhlu, Y., (2000). Türk Mitolojisinin Anahatları, Kabcacı yayınları, İstanbul
- Dirican, G., (2000). Elif Şafak'ın Mahremi, 5 Eylül, Milliyet Gazetesi
- Eliade, M., (1999). Şamanizm (Çev: İsmet Birkan) İmge kitabevi, Ankara
- İnan, A., (2006). Tarihte ve Bugün Şamanizm Materyaller ve Araştırmalar, Türk Tarih Kurumu yayınları, Ankara
- Onay, A.T., (1996). Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar, Milli Eğitim Bakanlığı yayınları, İstanbul
- Pala, İ., (2009). Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü, Akçağ yayınları. Ankara
- Sezer, A., (2007). Murathan Mungan'ın Mensur Eserlerinde Halk Bilimi Unsurları, Yayınlanmamış Doktora tezi, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır
- Şafak, E., (2006). Mahrem, Metis yayınları, İstanbul